

Karmaonderzoek: werk dat gedaan moet worden

Frank Berger doet karmaonderzoek. Want dat is volgens hem het huiswerk dat Rudolf Steiner ons heeft opgegeven. En bovendien: "Je merkt dat zo iemand als Gustav Mahler dankbaar is, als er iemand komt die probeert de verkeerde beelden recht te trekken, die er ten aanzien van hem rondspoken."

Nard Besseling

Frank Berger werd geboren in Duitsland (1955). Hij woonde zeven jaar in Nederland, de tijd waarin hij in Utrecht kerkmuziek studeerde en vloeiend Nederlands leerde spreken. Op de Wervel, opleiding tot kunstzinnig therapeut, gaf hij een aantal jaren les in muziektherapie. Sinds 1994 is hij uitgever bij Urachhaus.

De manier waarop de Duitse schrijver, uitgever en musicus Frank Berger met karmaonderzoek bezig is, is allerminst afstandelijk. Hij is als mens betrokken bij de personen die hij benadert. Een grote rol speelt daarbij de manier waarop hij moreel omgaat met de levende geestelijke realiteiten waarmee hij in aanraking komt.

"Het was ergens in de jaren zestig. Ik lag op bed met waterpokken. Ik luisterde naar de radio en mocht met zo'n grote, ouderwetse Grundig bandrecorder opnamen maken. Ik nam een kort stukje op, hooguit vijf minuten, van de vierde van Mahler, maar dat wist ik niet. Ik was totaal in de ban van die muziek. Ik heb het keer op keer beluisterd en wilde per se weten van wie het was. Daar is mijn fascinatie voor Mahler begonnen. Ik vond Bach en Beethoven mooi, maar dit raakte me veel dieper."

In 1992 verscheen Frank Bergers biografie over Mahler. Daarin doet hij een poging ook iets van de karmische achtergrond van deze componist zichtbaar te maken.

"Ik merkte dat ik bij Mahler altijd gedreven was duidelijk te maken wat deze man bedoelde. Ik las een boek over Mahler waarin de auteur, Constantin Floros, hoogleraar te Hamburg, op een synthetische manier Mahlers geestelijke wereld in elkaar zet door de ideeën uit de boeken die Mahler las op een rij te zetten. Daar werd ik z\`n kwaad over. Dat iemand dacht op zo'n manier Mahler te kunnen ontleden. Dat waren alleen maar mozaVeksteentjes. Toen wilde ik de band tussen die steentjes laten zien. Ik zei, misschien klonk het arrogant: ik moet dus de echte Mahler laten zien, hoe hij werkelijk was. Ik heb in dat boek gewezen op een bepaalde link die ik zag met het verleden, een bepaalde analogie. Ik leg de lezer voor: probeer Mahler eens te zien als een moderne Mithras-leerling, misschien begrijp je hem dan beter. Het ging mij toen nog niet om een exacte aanduiding van een vorige incarnatie, maar om een bepaalde overeenstemming die ik zag." Inmiddels heeft Frank Berger een karmastudie op zijn naam staan waarin hij niet over één persoon schrijft, maar waarin een hele groep mensen in hun onderlinge relaties zichtbaar wordt. In het boek Lotgenoten, samenhang tussen verschillende levens op het spoor brengt hij de componisten Bruckner, Mahler en Sch`nberg in verband met vooraanstaande Romeinse figuren uit de eerste eeuw. Ook beschrijft hij daarin de middeleeuwse incarnaties van deze mensen. Juist het laten zien van dit weefsel, de interactie tussen mensen, vindt hij een belangrijk onderdeel van karmaonderzoek.

"Karma gaat over relaties. Als je kijkt naar wat zich afspeelt tussen mensen is dat een sleutel om tot resultaten te komen. Kijk niet alleen naar de mensen zelf, maar ook naar hun handelen, en vraag je dan af wat het karakter van dit weefsel is. Belangrijk voor mijn benadering is dat je aan de ene kant een soort eye-opener kunt hebben voor wie die persoon geweest kan zijn, maar anderzijds ook meteen voor de sociale relaties. Dat vind ik heel belangrijk om verder te komen. We zijn vanuit onze antroposofische camera te sterk gefixeerd geraakt op het bekijken van een individuele biografie als zodanig, verdeeld

in verschillende zevenjaarsfasen. Dat is allemaal prachtig, maar veel dingen in iemands leven kunnen alleen in interactie gebeuren. Als ik terugkijk, kan ik zeggen dat de vraag naar de interactie eigenlijk altijd een van de belangrijkste was die ik had. Ik was overigens nooit van plan zo'n groot onderzoek te doen. Ik stelde me alleen de vraag: wat speelt zich af tussen mensen, wat komt er voort uit hun handelen, uit hun daden. De aanmoediging om zo te kijken gaat terug op Bernard Lievegoed. De ontmoeting met hem, zo rond mijn eenentwintigste, was een blikseminslag in mijn leven. Ik leerde de doekant van het leven begrijpen. Als je zoals ik in de Duitse antroposofische wereld thuis bent, dan zit je meestal niet aan de doekant, maar aan de denkkant, en heb je al oordelen voordat je überhaupt iets gedaan of gevraagd hebt. Via Lievegoed kreeg ik de moed om dingen te doen zonder van tevoren altijd te weten of het succes zou hebben, een soort spiritueel ondernemerschap. Dat is voor mij als uitgever nu ook heel belangrijk. Je weet niet of een boek succes zal hebben of niet. Succes kun je niet plannen. Je moet afwachten of het werkt en werkt het niet, dan moet je je conclusies trekken. Het was toen binnen de Duitse antroposofische wereld een provocatief gegeven om zo te kijken als Lievegoed. Wat hij deed, was volgens deze mensen totaal onverantwoord."

Terug naar het karmaonderzoek. Welke methode hanteert Berger daarbij eigenlijk? Wat doet hij om bij de "juiste" levens en tijden terecht te komen? Hoe is hijzelf betrokken bij zijn onderzoeksthema? In hoeverre speelt zijn hoedanigheid als musicus een rol? Alleen maar interesse in componisten? Of is het muzikale een aspect van de methode? Muziek is een beeldloze taal, het zijn stemmingen, kleuren, toonsoorten. Ieder mens is op een bepaalde manier gestemd, leeft in een bepaalde toonsoort. Bij een gebeurtenis in iemands leven kun je als het ware de muzikale stemming beleven. Je kunt dan meebeleven wat die mens op dat moment doormaakt. Dat is een inspiratief-muzikale activiteit. Die kan je helpen om de binnenkant van zo'n leven beter te bekijken. Bruckner had eens een orkest gehoord, om enkele uren mee te repeteren. De musici hadden er geen zin in, waren lusteloos, maar ze konden niet weggaan, ze werden er voor betaald. In deze situatie werd Bruckner heel bescheiden en onderdanig. Hij was niet de baas, de orkestleden hadden het gevoel te kunnen doen wat ze wilden. En dat lieten ze hem ook duidelijk voelen. Wat ging er toen door Bruckner heen? Je staat op een podium, klein en dik als je bent, er zitten zestig mensen om jou en die gekke muziek van je te lachen. Ik zie hem staan en voel dan wat Bruckner heeft gevoeld toen hij daar stond. Dat gevoel wordt dan een soort muzikale klank, een zielenstemming, die moet je even laten bezinken. Zo'n stemming komt weer omhoog wanneer je de onderdelen van de karmapuzzel in elkaar gaat zetten. Ik merkte dat dit 'muzikale luisteren' een sleutel is tot bepaalde dingen waarin je je kunt oefenen. Dat je moet leren luisteren naar dat soort stemmingen bij een ontmoeting."

"Mijn onderzoek is begonnen toen ik een artikel las van Christof Wiechert waarin hij een verband legde tussen Bruckner en de Romeinse keizer Vespasianus, op grond van een sterke uiterlijke gelijkheid. En Emil Bock wees al op de relatie tussen Bruckner en Friedrich Eckstein, zijn secretaris. Toen ben ik dat Bruckner-Vespasianusspoor grondiger gaan bekijken. Ik wist niks over die keizers, was echt een leek en heb me een beeld van die tijd gevormd. Daarbij deed ik een merkwaardige ervaring op. Ik merkte dat ik eigenlijk al veel wist over die tijd, ik herkende landschappen op afbeeldingen, kon me in bepaalde gebeurtenissen en denkwijzen verplaatsen. Ik vond het volkomen logisch dat Romeinen op hun manier dachten, tot ik merkte dat hun denkwijze tegenwoordig niet meer zo voor de hand ligt. Als ik me in een andere tijd of persoon verplaats, zie ik mezelf overigens niet in een landschap of in een ander lichaam rondlopen, wel kijk ik mee door de ogen van een ander. Ik zie dus als het ware wat Bruckner ziet. Het is een perspectief door zijn ogen. Ik beleef niet dat ik dat ben, maar ik ben op dat moment hém. Die Romeinse manier van denken en doen is trouwens een bepaalde zielenhouding die in onze tijd weer tevoorschijn komt. De Romeinen hebben altijd geprobeerd de dingen fysiek op te lossen, haast op een hightech manier. Waterleidingen werden kaarsrecht door het

landschap aangelegd, als het moest dwars door rotsen heen. Wat een verspilling van kracht, zouden we nu zeggen. Maar dat interesseerde hen niet. Zo'n houding zie je tegenwoordig weer heel vaak. Bijvoorbeeld bij managers die bedrijfsonderdelen die geen winst maken, afstoten, dat is een Romeinse oplossing, zonder naar de mensen te kijken en naar wat er gegroeid is. Je ziet dat sommige mensen niet anders kunnen dan zich zo te gedragen. Dit soort observaties vind ik van een grote betekenis bij karmastudies. Omdat je ziet dat fouten die toen gemaakt zijn nu vermeden zouden kunnen worden. Mijn betrokkenheid bij deze vraagstukken is groter wanneer ik zo'n houding in mezelf hebt doorleefd en gevoeld."

Bij Mahler was het niet zo dat er al iemand mee bezig was, zoals bij Bruckner. Je stelt natuurlijk de vraag naar hoe verwanten en vrienden uit een vorig leven zich later tot elkaar verhouden. Steiner geeft het voorbeeld van de Romeinse schrijvers Plinius de Jongere en Tacitus, die later moeder en dochter worden. Zo keek ik ook naar de omgeving van Vespasianus-Bruckner, naar zijn zoon Titus. Dan bekijk je of Bruckner niet ook een bepaalde vader-zoon relatie kende. Dat hoeft natuurlijk niet, maar je kunt de vraag ook niet zomaar omzeilen. Je kijkt dan binnen de vriendenkring van Bruckner, hij had geen gezin, en je ziet dan dat iemand als Mahler helemaal geen naaste medewerker van hem is geweest. Maar de enkele contacten tussen die twee waren zó intens, als je dat vergelijkt met anderen in zijn omgeving, dan zie je dat Mahler een absolute uitzonderingspositie heeft gehad bij Bruckner, dat er van een grote beïnvloeding sprake is, terwijl hij nooit zijn officiële leerling is geweest. Dat is interessant, daarmee ga je verder, je legt de levenslopen naast elkaar, maakt een soort schets, je loopt er een paar jaar mee rond, stelt jezelf veel kritische vragen, tot je tot de conclusie komt dat het waar is, dat er een zekere mate van plausibiliteit ontstaat. Om echt de verwantschap tussen keizer Titus en Mahler aan te tonen moet je natuurlijk de weg van zo'n ziel in de geestelijke wereld volgen. Maar toch kan ik in mijn boek zeggen dat ik van mening ben dat het zo zit, dat het voor mij een reëel feit is. Ik wil het echter niemand opdringen.

Die innerlijke zekerheid die ik voel, heeft te maken met wat ik in het boek beschrijf als intuïtie. Op een bepaald niveau kun je je innerlijk zo met iemand verbinden dat de handelingen van die persoon jouw handelingen hadden kunnen zijn. Je bent dan min of meer identiek aan die persoon, je kunt voelen of handelen als die mens. Dat is zo'n hoge mate van identificatie, zoals je die in het gewone leven met jezelf niet eens kent."

"Ik heb een aversie tegen systematisch, causaal onderzoek op karmagebied. Want het kunstzinnige element, het fluïdum, verdwijnt als je met categorieën en principiële criteria aankomt. Methodisch moet het een stromend geheel worden, met duidelijke en minder duidelijke contouren en in dat landschap ga je rondlopen. Het gaat in een eerste fase om analogie, niet om conclusies. Veel mensen hebben er moeite mee dat je analogieën naast elkaar zet zonder harde conclusies. Het is in dit verband interessant te zien hoe ik op de middeleeuwse incarnatie van Mahler ben gekomen, Petrus Abelardus. Ik ben vanuit de Mahler-identiteit in Abelard gegaan. Dat zit zo. Je spant een boog vanuit de Romeinse tijd naar die van Mahler. Dat is niet zo makkelijk, want je weet dat er in de tussentijd wat gebeurd kan zijn. Die mens is tussentijds teruggekomen. Er heeft een metamorfose plaatsgevonden. Het zou gek zijn als het niet zo was. Terwijl je die boog spant, merk je dus dat er iets, je weet alleen niet wat, gebeurd moet zijn. Dat geeft je enigszins een oriëntatie in het zoeken naar waar en hoe dat onderweg gebeurd kan zijn en dan komt het gekke. Ik schreef een bedankbrief aan iemand die wat aardigs over de Duitse editie van het boek gezegd had. In die versie [van 1996, NB] was ik nog niet aan de middeleeuwse incarnaties toegekomen. Ik schreef toen dat ik meer over de Middeleeuwen zou moeten schrijven, dat het beeld dan heel anders zou worden dan nu, met de sterke gelijkenissen, zoals bij Bruckner en Vespasianus. Helaas kon ik in die brief niet erg concreet zijn, maar terwijl ik dat opschrijf, gaat er een gordijn open en weet ik wie ik heb gezocht. Het werd me ineens duidelijk waar Mahlers ascetische neigingen en het 'verlangen' naar muziek vandaan kwamen. Mahler was geen monnik, had zich de seksuele onthouding dus niet tot taak gesteld. Het kan een metamorfose zijn van een vroegere levenshouding, of van een gedwongen onthouding. Dat ascetische bij Mahler zie je nog niet bij Titus, dat moet dus uit

een tussenincarnatie komen, en dan in een flits zie ik Abelard. Veel van zijn vitaliteit gebruikt Mahler voor zijn creativiteit als componist en dirigent. Ineens wist ik: het heeft te maken met de castratie van Abelard. Die was gedwongen zijn voortplantingskrachten niet meer te gebruiken, en wat is daarmee toen gebeurd? Die krachten zijn gesublimeerd. Ik zag dus eerst bij Mahler die gesublimeerde voortplantingskrachten, en toen ineens zag ik: Abelard. Later dacht ik: waarom schrijf ik dit eigenlijk, ik weet nauwelijks iets van die Abelard af. Hoe kom ik daarbij? Toen ben ik over Abelard gaan lezen en kwam ik in een wereld terecht die ik allang kende, maar waar ik gewoon niet naar had gekeken."

"Bij het zoeken naar de middeleeuwse incarnatie van Bruckner ging het weer anders. Ik ging op zoek met een soort lamp op mijn voorhoofd, iets als een mijnwerkerslamp, een soort derde oog. Daarmee kijk je in het donker terug in het verleden, en dan komt er een bepaalde figuur in het licht tevoorschijn. Soms zie je lang niks of van alles dat niet deugt, maar ineens is er de gestalte van een non. Je vraagt je af wie dat zou kunnen zijn, je hebt associaties die een eigen leven gaan leiden. Dan kijk of er motieven te vinden zijn die je in verband kunt brengen met Vespasianus. Ik heb een tijd het idee gehad dat hij met Hildegard von Bingen samenhang. Tot een kennis me er op wees dat Hildegard al vergeven was. Steiner zegt iets over Solovjov en een middeleeuwse non, en ik zocht in diezelfde tijd, maar toen bleek, dat kun je aantonen, dat Steiner Hildegard von Bingen bedoelde. Pas jaren later ontmoet je degene die je al gezien had, dat was Elisabeth von Schönau. Er was weinig over haar bekend, ik heb veel moeten zoeken in de archieven.

Je schijnt dus met die 'lamp' op een bepaalde tijd, dat doe je gevoelsmatig, ik kan niet verklaren waarom precies daar. Het heeft niet te maken met Steiners opmerking over de gemiddelde tijd tussen twee incarnaties, die klopt namelijk heel vaak niet. Steiner geeft zelf het voorbeeld van Ignatius van Loyola en Swedenborg, die levens liggen heel dicht bij elkaar. Ik zou niet kunnen zeggen of ik in het geval van Swedenborg ook zo kort daarvoor zou zijn gaan zoeken. Wel dat ik me heb beziggehouden met Lessing, van wie Steiner zegt dat hij iemand geweest is met een sterke dominicaanse inslag, een scherpe denker. Toen ik dat las, kon ik zeggen, ja dat wist ik al. Dat kan natuurlijk te maken hebben met het feit dat je zelf veel met die tijd te maken hebt, of dat je bij Lessing al duidelijk voelt dat hij daar vandaan moet komen.

Dat met die lamp is dus een onverklaarbaar proces. De lamp schijnt in een bepaalde hoek en je kijkt naar wat je zoekt. Het is niet zo dat ik alleen maar schijn op tijden en mensen waar ik innerlijk dichtbij sta. Ik heb tijdens een ander onderzoek in heel andere tijden en culturen geschieden, niet in Europa, in Perzië. Daar ben ik nooit geweest, daar heb ik geen band mee. Maar het kwam wel tevoorschijn. Misschien dat er voorop de lamp een soort kompas zit die de richting bepaalt.

Ik ben wel erg benieuwd of iemand met dezelfde gegevens tot een hele andere karmische ordening zou komen die net zo sluitend is. Je kunt bijvoorbeeld Bruckner helemaal als barokmens beschrijven. Ik heb dat als vingeroefening ook gedaan. Maar het leidde tot niks. Het werd niet warm, het bleef koud. Je kunt zoiets theoretisch dus doen, maar het werkt bij Bruckner niet."

Karmaonderzoek heeft volgens Frank Berger niet alleen een "uiterlijk" methodische kant, ook moreel wordt er iets van de onderzoeker gevraagd.

"Ik beleef het zo dat je op je zoektocht wordt meegenomen. Je houdt je met iemand bezig en je kunt dan ook met die persoon werkelijk in een intiem contact komen. Sommigen vinden het prettig dat ze de kans krijgen hun eigenlijke wezen kenbaar te maken, al was het alleen maar door de belangstelling die iemand voor hen toont. Zo zijn er heel wat verkeerde legendes en beelden die rondspoken in het geval van Mahler. Je merkt dat zo iemand als Mahler dankbaar is als er iemand komt die dat in ieder geval innerlijk probeert recht te trekken. Maar ook dat Alma Mahler dankbaar is dat iemand dat doet met de leugens die ze zelf in de wereld heeft gezet. Dat beleef ik heel duidelijk. Het is een gevoel van nabijheid dat zelfs onafhankelijk is van het feit of iemand al weer geïncarneerd is of niet. Want we incarneren nooit helemaal, iets van ons wezen blijft altijd boven die verschillende levens zweven. Ik beleef wat ik doe als een beetje rechtzetten 'in opdracht'.

Het is iets wat je zelf nooit van plan was te doen."

"Ik heb ook meegemaakt dat iemand de belangstelling niet positief beleefde en probeerde zich daaraan te onttrekken, er niks mee te maken wilde hebben. Dat was het geval bij Schönberg. Die was mij een volslagen raadsel. Daar kom ik met mijn lamp en hij verstopt zich. Je weet dat hij er zit, daar achter die rots. En je vraagt je af: waarom doet hij dat? Hij was een ander mens natuurlijk dan Mahler of Bruckner, geen aardig mens, niet zo warm. Toen, en het is heel interessant hoe dit tot een oplossing kwam, stuitte ik op een geschreven bron, een artikel over Arnold van Brescia. Dat ik dat gevonden heb is, zo kan ik dat nu zeggen, een manoeuvre van de goede helpers die hij had en zeker ook nodig had. Bij een internetzoektocht klikte ik per ongeluk op een verkeerd item, ik zocht dus wat anders, en toen kwam ik bij dat artikel over Arnold van Brescia terecht, onbedoeld. Ik had in verband met de middeleeuwse incarnatie van Schönberg van alles uitgepluisd in bibliotheken en het werkte niet, maar dit artikel bleek de sleutel te zijn. Toen was ook het ijs tussen mij en Schönberg gebroken, en merkte ik dat hij niet langer tegenstribbelde. De neiging om zich voor mij te verstoppen had volgens mij te maken met gevoelens van schaamte en met gekwetstheid, ook met een zich afwenden van de westerse cultuur. Schaamte over het niet vervullen van zijn hoofdtaak, het overwinnen van de al te grote subjectiviteit in de muziek, Anton Webern heeft dat moeten doen. Diepe gekwetstheid over het feit dat hij niet geaccepteerd is in de westerse cultuur, en altijd werd, en wordt, beschouwd als een buitenbeentje. Dat gebeurde op een onaangename manier, tot een soort antisemitisme toe, Schönberg was joods en kon zich moeilijk verweren. Hij heeft altijd een masker gedragen, deed zich in zijn eerste fase heel westers en aangepast voor, om later vanuit zijn eigen wezen tevoorschijn te komen. Dat is de onuitgesproken houding van Schönberg. Hij wordt nog steeds weinig uitgevoerd. Je voelt die pijn, het verdriet en je kunt beleven dat dat voor hem een groot probleem is.

Door zijn radicale opstelling was hij deels zelf schuldig aan de situatie van isolement waarin hij terecht kwam, maar omdat hij zo heeft gehandeld is hij er nog niet mee klaar. En dan ontstaat er een schaamte omdat er iemand aankomt die dat toont, en hij weet ook waarom ik dat van plan ben, want ik ben met een boek bezig. Door dit voorbeeld kun je zien dat niet iedereen het leuk vindt. Daar moet je dan op een ethisch juiste manier mee omgaan. Er zijn dingen die je ontdekt, maar die je niet mag gebruiken. Het is ook met enige aarzeling dat ik dit in dit interview vertel."

"Je komt dus tijdens je onderzoek heel dicht bij mensen. Dat is met veel overledenen met wie je in het leven een band had zo. Dat feit betrekken antroposofen vaak te weinig bij de vragen rond karma en reïncarnatie. Wij zijn vaak veel te abstract. Maar de individualiteit moet dat contact natuurlijk willen. Het gaat om een directe betrokkenheid, een interactie vanuit twee kanten. Het gevoel van verantwoordelijkheid speelt een grote rol. Dat is ook een probleem als je feiten in een boek leest. Het moet zo beschreven zijn dat het degene beschermt, het moet in overeenstemming zijn met degene over wie het gaat. De dingen die in een boek staan, zijn natuurlijk voor de lezer een hulp om de personen en tijden beter te begrijpen, maar tegelijk kan dit begrip een hulp zijn voor die personen zelf."

"In Duitse traditionele antroposofische kringen merk ik wel dat men het soms speculatief vindt wat ik schrijf en dan hoor je de opvatting dat we nooit van Steiner de opdracht hebben gekregen om zelf karmaonderzoek te doen. Maar dat heeft hij wel gedaan, hij geeft ons voortdurend huiswerk op. De opvatting om Steiners wijsheidsgoed niet verder uit te bouwen, maar vooral te beheren is heel sterk van Marie Steiner uitgegaan. Ita Wegman was iemand die dat eigen onderzoek in feite meteen propageerde door bijvoorbeeld het werk aan de Leitsätze (Steiners Kerngedachten over Michaël, die hij aan het eind van zijn leven formuleerde, NB) voort te zetten. Dat was toen een schandaal, om dat te durven. Iedereen die zoiets probeerde is aan de schandpaal genageld.

Ik denk dat dit boek te laat komt. Het had in de jaren zestig moeten verschijnen. Toen was het punt bereikt om over dit soort onderwerpen te schrijven. Je ziet dat de tendens om zich met dergelijke spirituele vragen openlijk bezig te houden overal in de wereld is verder gegaan, tot en met New Age, en tegelijk dat wij antroposofen er nooit bij waren.

We komen nu pas en je ziet dat het terrein al overal bezet is met allerlei andere opvattingen. Het is natuurlijk heel interessant om in dialoog te gaan, maar we praten altijd achteraf pas mee. 'Hé, wij zijn er ook nog.' Maar alles is al gebeurd en gedaan. En dan verbazen we ons erover dat we niet de positie in de cultuur aan het eind van de 20e eeuw innemen die Steiner voorzag."

"Het onderzoek aan de componisten beschouw ik voor mezelf als afgesloten. Maar ik ga wel door met een andere vraagstelling. Ik wil de voorbeelden die Steiner in zijn karmavoordrachten noemt, uitbreiden met de sociale context. Steiner heeft ons denk ik aan het eind van zijn leven de opdracht gegeven zijn werk voort te zetten. Het is gewoon werk dat gedaan moet worden. Als je beseft dat hij het thema karma en reïncarnatie als zijn voornaamste taak zag, dan moet je zeggen dat wij daar bar weinig mee hebben gedaan. De Vrije-Schoolpedagogie is een belangrijk toepassingsgebied, maar het blijft indirect en die toepassing kan eigenlijk niet plaatsvinden zonder 'gereedschap', daar ben ik heel nuchter in. Ik heb ook wel een zeker begrip voor Marie Steiner. Als je bedenkt hoe in theosofische kringen met karmische vragen werd omgegaan, de speculatieve, ijdele manier, er werden bijvoorbeeld verschillende reïncarnaties van Maria Magdalena geclaimd, dan kan ik begrijpen dat ze zegt: liever geen onderzoek, dan op deze manier. Je ziet ook bij veel boeken die nu verschijnen dat dit luciferische element weer optreedt. Maar het is een noodzakelijke schaduw bij het licht. Je kunt niet zeggen: omdat er misbruik wordt gemaakt doen we het maar helemaal niet. Dat zeg je van de auto, televisie of computer (hopelijk) ook niet."

"Er wordt bij karmaonderzoek te weinig vanuit de metamorfosegedachte gekeken en teveel vanuit het individuele: waarom heb ik deze ziekte, waarom ben ik zo en zo, dat is allemaal veel te causaal. Er is te weinig zicht op wat in de tussentijd is gebeurd, te weinig wordt er gekeken naar de impuls die mensen met zich meedragen. Dan klagen we dat er op die manier gekeken wordt, maar dat dat zo is, hebben we te danken aan het feit dat we zelf niet eerder zichtbaar waren, ons niet in de discussie hebben gemengd met eigen ervaringen. Nog steeds worden antroposofen die regressietherapie doen, verketterd in eigen kring. Ik denk echter dat we de komende tien jaar meer en meer in die discussies zullen instappen. Tenslotte zijn we niet meer in de positie dat we onze bolwerken moeten verdedigen. Dat is eigenlijk een middeleeuwse houding. We zouden veel meer de hangbruggen neer moeten laten en anderen moeten uitnodigen. Denk niet dat ze onze muren willen slopen, maar laat anderen zien dat wat wij aan het doen zijn iets goeds is."

Lotgenoten, samenhang tussen verschillende levens op het spoor
Uitgeverij Vrij Geestesleven; prijs f 47,50

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 31, juni 2000

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl